

Dışavurumcu Otoportre

Resimde Dışavurumcu Otoportrenin Tarihsel Süreç ve Yapıtlarla Değerlendirilmesi

Yazar

Berrak Küçük^{1*}

Mensubiyet

¹Plastik Sanatlar ve Resim Yüksek Lisans Programı, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 34755, Türkiye.

*Yazışma yapılacak kişi: berrak.kucuk@std.yeditepe.edu.tr

Özet

Yaradılıştan itibaren insan yaşamında dış dünyayla kurulan iletişimin girizgâhı yüzdür. İnsan ruhuna dair ilk izlenimler, hatıralar, sırlar ve elbette ruh yüzün görünüşleri arasında bir yere gizlenmiştir. Sanatçıların ilk evvela anatomik olarak kurcalayıp, çözmeye çalıştığı beden ve yüz sonraları artık ifadenin temsil biçiminin bir enstrümanı haline gelmiştir.

Bu tezin konusu, ekspresyonist dönem tezahürü üzerinden Otoportreyi ele almaktadır. Dönemsel gelişim tarihsel aşamalar bazı başat örneklerle incelenmiştir. Ekspresyonist tavır üzerinden yüzün serüvenine genel bir değerlendirme amaçlanmış ve bu bağlamda üretilen işlerle öznel dışavurum ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ekspresyon; Otoportre; Portre

GİRİŞ

Bu çalışma, modern sanatın kırılma noktası dışavurumculuğu sanatçının öznel alanına biraz daha yaklaşılarak otoportre üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

İlk bölümde, dışavurumculuğun bir kavram olarak anlamı, kendinden önce ki süreçlerin gelişimi, sosyal, politik, psikolojik etkenlerin yanı sıra öncü bazı sanatçılar ve eserleri ele alınmıştır. Alman dışavurumu ve Soyut dışavurumun teknik, biçim ve koşul farklılıkları örneklerle ifade edilmiştir.

İkinci bölümde çalışma konusunun diğer kavramı olan otoportre, portre ve otoportre başlığı altında teknik ve tarihçe olarak değerlendirilmiştir. Burada otoportreyi odakta tutarak tarihsel dönem Antik dönem, Flemenk ve Rönesans dönemi, Barok ve Klasik dönem ve Empresyonist dönem olmak üzere alt başlıklarda incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ana konu, dönem şartları buna istinaden sanatçıların arayışları, psikoloji alanında ki bir takım önemli gelişmeler, pre-ekspresyon dönemi ve nihai olarak dışavurumcu otoportrenin temsilleşmesi sanatçılar ve yapıtları ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Son olarak ekspresyonist değerler ve kişisel referanslarla üretilen dışavurumcu otoportrelerden sekiz çalışma sunulmuş, bu çalışmaların teknik ve duysal alt metni ifade edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Dışavurumun temelindeki temsil, duysal temsil ve plastik değerler sanatçılar üzerinden örneklendirilmiş buradaki öznel yaklaşım araştırılmıştır. Özgün ekspresif değer ve sürecinin salt bir kronolojik alana ait olmaması, sanatçının öz-tin den başlayarak dünyayı anlama meselesinin varoluşsal bir çabayı işaret etmesi, ekspresyonun bir kavram olarak dahliyle resmin devrimsel biçimde görünenin ötesine geçmesi en temel semptomlardır.

TARTIŞMA

Ekspresyon öncesine kadar resim ve dahi güzel sanatların bütünü görünür olan üzerinden nesnel plastik nüvelere dayanırken ekspresyonla beraber sanatçının iç ve dış diyalektiğinin, ifadeciliğe ulaşması, otoportre ise bu diyalektiğin tamamen bireyselleşmesi sonucunu doğurmuştur. Bu kişisel alana dair sanat yapıtı çözümlemesinde, bilinen yaklaşımların ve soruların yeterli olup olmadığı, sanatçının özgün iç dönük tezahürünün hangi referanslarla değerlendirilmesi

gerektiği, nihayetinde esas olarak hemen her eylem bir dışavurumken bunun sanat eserindeki ifadesinin ayrımı buradaki tartışmanın sorularıdır.

SONUÇ

Yüzün bir plastik ifade olarak serüveni oldukça katmanlı ve girift bir sürece tanık olmuştur.

Bu serüven, sanatçının bir insan ve sanatçı olarak geçirdiği varoluş sürecinin sancılı bir tezahürüdür.

Önceleri bir form, bir yansıma ve dahi defalarca deforme edilip ideal olana, Tanrısal olana öykündüğü suretin kurtuluşu, ruhla beraber-ruha rağmen gerçekleşmiştir. Bu devrim, sanatçının eserle olan ilişkisine de yansımış içsel yaratımında ifade ve özerklik alanının bir parçasını oluşturmuştur.

Empresyonizmle beraber, romantizm ve klasik dönemin idealize üslubu reddedilirken, gölge, ışık, espas, görsel algı gibi bir takım kavramlar dönemin bazı ressamalarının yeni kompozisyonlarının temel meselesi oldu. Bu özgürlük, bilinçaltı, hayal gücü, ritm gibi yaratıcı ruhsal döngülerin, enstrüman olarak kompozisyona dahil olmasını beraberinde getirdi. Yani soyutlama bir nesne yahut figürü formunun dışında aktarımından öte bir tür üst bilinç, duyguları anlatma derdi ve ifadeciliğin kapısını araladı.

Bu aşamadan itibaren eserin merkezinde konumlanan ve bunun üzerinde tasvir edilen duygu aktarımı özellikle otoportre ve portrede hem teknik hem de ruhsal açıdan bir çok soru içermektedir. Öncelikli soru, kendine bakma biçiminin psikolojik eşiği çocukluktan itibaren bir hikayeyi tekrar okumak gereksinimidir. Sonrasında teknik olarak duyguları, ifadeyi biçimlendirmenin estetik ideal aranmadan gerçekleşmesi oldukça güç psikolojik bir sağaltıma ihtiyaç duyar, bu bakımdan bu çalışmalar o ruhsal deneyimi aralamaya giden bir *özgörü* olarak ifade edilebilir.

Ekspresyonist eserler, hiç kuşkusuz sürecin en vurucu örnekleridir. İç dünyanın eserin odak noktası olması ve figüratif olarak defansı kırma istemi sebebiyle ekspresyonist otoportreler bir yapıttan öte sanatçının kendisiyle olan bireysel ilişkisinin kara kutusu niteliğindedir.

Sonuç olarak, sanatçının istenci ve ego savunma mekanizmaları içinde gün yüzüne çıkartılan duygusal anatomi, ekspresif otoportrede salt plastik değil, psikolojik bir röntgen olarak üst veri-değer niteliğini korumaktadır. Yüzün hikayesi, görünümünün değil ardında olanı anlatma arzusu, iç güdüsel olarak dışavurum; sanat ve yaratım ilişkisine bireysel tahlilde duygusal bir kayıt envanteri oluşturmakta, sanatçının varoluş sürecine ilk elden tanıklık etmektedir.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

- Akyürek, E., Ortaçağdan Yeniçağa Felsefe ve Sanat , Kabalcı Yayınları , İstanbul, 1994, s.146
- Antmen, A., 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar , Sel Yayınları ,İstanbul , 2009, s.11, s.33,s.34, s.40,s.81, s.146, s.147, s.153
- Ana britannica , isa- kar, İstanbul,1988, s.506
- Ayan.,M., Artist Dergisi 2006 Sayı Şubat Cilt 1 s:52-54)
- Aydın, U., “Renklerin Şiddeti, Ruhun Çılgılığı, Dışavurumculuğun İsyanı”,Yeniyol Dergisi, Mayıs-Haziran, 2013
- Aydın Çakır, M., Sanatta eleştirelilik, Beta, İstanbul, 2002, s.202
- Bayl. F.,Modernizmin Serüveni , ed. Enis Btur , Sel Yayınları , İstanbul, 2015 s:323
- Cabane, P., Modernizmin Serüveni , ed. Enis Btur , Sel Yayınları , İstanbul, 2015 s:236
- Dayı.H., Portre Sanatında Yüzün Temsil Sorunu, Dergipark Cilt 13 Sayı 23, 2019 ,s.45, s.53
- Dilmaç, S., Dışavurumcu bir ifade aracı olarak Otoportre , Ankara, 2018, s.16, s.22
- Dilmaç., S., Çağdaş Sanatta Otoportrenin Ele Alınış Biçimleri, Dergipark, , Cilt Sayı.42 ,2019, s.197
- Eşen. A.C., Resim Sanatı Tarihinde Devrimler ve Karşıdevrimler,Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s.71, s.119 ,s.128
- Eczacıbaşı , Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yem Yayınları, İstanbul , 1997, s.197 ,s.493 s.524, s.612, s.900, s.1504, s.1505, s.1688
- Fechter, P., “Der Expressionismus”, Münih, 1920, s.17
- Germaner, S.,1960 Sonrası Sanat, Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1997, s.35–39
- Gombrich, E. H., Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997 , s,138, s.475, s.488 ,s.520 , s.548

- Guilbaut.,S., New York Modern Sanat Düşüncesini Nasıl Çaldı?, İstanbul, 2009, s.12
- Günay., E., Ortaçağ Sonu ve Rönesans'ta Bireyesellik ve Otoportre .İstanbul 1997 s. 88
- Hall,.J., The Self Portrait a Cultural History, Thames Hudson, Londra,2014 s.13,s.42, s.126, s.158-59,s.193, s.196-97, s.201, s.260
- Hegel, G.W.F., , Mantık Bilimi, İdea Yayınları , İstanbul, 1991, s. 58-59
- Kahraman, H.B., Otoportre ve Çok daha Ötesi, Radikal Gazetesi, 8 Temmuz 2004
- Keküllüoğlu, K., Resim sanatında dışavurum anlayışına tarihsel bir bakış, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2010 ,s:48
- Keltek.,Y., 20. Yüzyıl Sanatında Otoportre Tekniklerinin Günümüz Sanatı İçinde 'Özçekim' Kavramıyla İlişkilendirilmesi ,İstanbul, 2016, s.6, s .54, s.60
- Krausse, A.C., Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.30
- Lynton, N., Modern Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993 , çev. Prof. Dr. Cevat Çapan, Prof, Dr. Sadi Öziş, s.13, s.14,,
- Palmier. J. M., Modernizmin Serüveni , ed. Enis Btur , Sel Yayınları , İstanbul, 2015 s:313-314
- Read. H.,Sanatın Anlamı , İş Bankası Kültür Yayınları ,İstanbul ,1974, çev.Güner İnal –Nuşin Asgari, s:156-157
- Richard, L., Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi, Çev:B. Madra, S.Gürsoy, İ.Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999 ,s .7,s.9, s.10, s.12, s.20-21
- Sheppard, R., Modernizmin Serüveni , ed. Enis Btur , Sel Yayınları , İstanbul, 2015 s:225, s.296
- Tansuğ.,S., Resim Sanatının Tarihi,İstanbul ,1995, s.242
- Turani, A., Çağdaş Sanat Felsefesi ,Remzi Kitabevi, İstanbul,2015, s.75,s.79, s.82
- Taşkessen, S., "Ekspresyonizm Akımın Köprü ve Mavi Atlı Gruplarına Yansıması Üzerinden Sorgulanması", Atatürk Üniversitesi Dergi, Erzurum, 2018, s.8

Uysal., A., “Yüzün Ötesi-Portre Kurmak Üzerine”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, 2009, s.108, s.109, s.110 , s.113

Yaykın., M., Portre ve Otoportre, Birgün Gazetesi, İstanbul, 22 Ocak 2015

Yıldız.,N., Antik Mısır’dan büyüleyici Fayyum portreleri ,Arkeofili dergisi , 2020

Zweite, A.. The Violence of the Real, Thames ve Hudson, Londra, 2006, s.180

Preprint